

MUZEY PREDMETLARINI O`RGANISH.

Наманган вилоят тарихи ва маданияти давлат музейи илмий ходими.

To`ramirzaev R.

Mamlakatimizdagi muzeylar faoliyatini qo'llab quvatlash, ularning marketing siyosati va xizmatlari sohasini kompleks rivojlantirish, muzeylarga inovatsion texnologiyalarni samarali qo'llash, shuningdek muzeylarda o'zbek xalqi va davlatchiligi tarixi, Birinchi va Ikkinchi Renesans davrlari, buyuk allomalar xayoti va faoliyatiga oid zamonaviy yangi ekspozitsiyalarni yaratish, muzey to'plamlaridagi boy tarixiy va madaniy me'rosimizni keng targ'ib qilish

Qadimiy muzey predmetlariga ifloslangan changlar - tarkibida oltingurgut bulgan gaz, vodorod sul'fid, ammiak, xlor, suzib yuruvchi organik va mineral changlar, qurumlar ta'sir qiladi. Buning oldini olish uchun muzey joylashgan joyning sanoat korxonalaridan yaqini yoki uzoqligiga, muzey xududining tozaligiga e'tibor berish kerak.

Lekin ba'zi xollarda muzeydagi rezina buyumlar va buyoqlar ham, vodorod sul'fidning manbai bulib xizmat kilishi mumkin.

Tarkibida oltingurgut bulgan gaz asosan, gazlama, teri, qogoz, musavvirlik asarlari, marmar va boshqa maxsulotlar uchun xavflidir.

Xlor esa gazlamalar, qogoz, kumush, jez, marmar va boshqa maxsulotlar uchun xavf xisoblanadi.

Yoruglik tizimi xam muzey predmetlariga katta ta'sir qiladi. Bu ularning qanday xom-ashyodan tayyorlanganligiga boglik buladi. Predmetlarning yoruglikka chidamlilik darajasiga qarab uch guruxga bulinishi mumkin:

1. Yoruglik chidamlilik darajasi yukori predmetlar: metall buyumlar, rangsiz toshlar, gips, keramika, rangsiz oynalar.

2. Yoruglikka chidamlilik darajasi urtacha predmetlar: suyak, teri, mo`yna va yog`och maxsulotlar xamda musavvirlik asarlari.

3. Yoruglikka chidamlilik darajasi past predmetlar: fotosuratlar, qogoz, gazlamalar.

Muzey predmetlariga biologik zararkunandalar xam katta zarar keltiradi. Biologik zararkunandalarning ko`payishiga ko`prok xarorat - namlik me`yorining buzilishi sabab buladi. Zamburug`lar, mog`or bosish xolatlari ko`prok zarar keltiradi. Mogor bosish xolati kuprok xarorat Q200Q250S va nisbiy namlik 70% bulganda rivojlanadi. Uni oldini olish uchun muzey predmetlari 2% spirt aralashmasi bilan artiladi. Muzey predmetlariga turli xashoratlar xam katta xavf soladi. Ularga karshi kurashish uchun maxsus tozalash tadbirlari utkazilib turilishi shart.

Muzey predmetlarni mexanik shkastlarishi xam uchrab turadigan xodisadir. Bu xodisa ko`prok mustaxkam bulmagan materiallar bilan sodir buladi. Bunday materiallar katoriga oyna, keramika, yogoch, qog`oz va boshka predmetlar kiradi. Mexanik shikastlanishni oldini olish uchun kuprok saklash tizimini to`gri tashkil etish zarur. Avvalo saqlovchi xodim qo`li predmet bilan ishlayotganda kuruk va toza, iloji bulsa qo`lqop kiygan bulishi zarur. Predmetni doim mustaxkam joyida tutish zarur. Masalan sopol vazani tutkichdan emas, balki tanasidan ushlab olish zarur.

Muzey fondlarini turli ekstremal` xolatlardan xam ximoya kilish zarur. Bunday xolatlarda eng kup uchraydigani yongindir. Uni oldini olish uchun barcha zaruriy tadbirlar kurulishi va ma`muriyatni doimiy nazoratida bulishi zarur. Yonginga karshi nazorat kuchayu-kunduz davom etishi va yongin chikkan xolatda muzey predmetlarini evakuatsiyasi ukuv mashgulotlarida bir necha bor urganilgan bulishi shart. Suv tarmoklari va issiklik tizimi xam doimo nazoratda bulishi kerak. Shuningdek turli tabiiy ofatlar (suv toshkini, buron, er silkinishi) va urush paytida kuruladigan choralar xam ishla` chikilgan bulishi shart. Muzey xodimlari birinchi navbatda kutkariladigan predmetlar ruyxatini bilishlari lizim.

Muzeyni qo`riqlash tizimi xam mukammal ishlab chikilgan bulishi shart. Ertula oynalari, birinchi qavat oynalari va zarur boshqa joylar metall panjaralar bilan ximoyalangan bo`lishi kerak. Shuningdek muzeyning barcha bo`limlari, oyna, devorlar qo`riqlash signalizatsiya tizimi bilan ta`minlangan bo`ishi lozim. Muzey binosi militsiya xodimlari nazoratida bo`lishi xam talab etiladi.

3. Saqlovchi aslida predmetni konservatsiyalashga zarur xarorat-namlik, biologik va yoruglik saqlash tizimini yaratayotgan, ta`minlanayotgan paytdayoq ishga kirishadi.

Konservatsiyalash - predmetning anik saqlash tizimini yaratish, uning eskirish, shuningdek faol emirilish va mog`orlash jarayonini to`xtatish, xamda uning keyingi taqdirini ta`minlashdir. Muzey predmetining umrini uzaytirish uning tomoshabopligini oshirish, uni dastlabki xolatiga iloji boricha yaqinligini ta`minlash, qayta tiklash ishlari olib boriladi.

Qayta tiklash (restavratsiya) eskirgan, o`zgarishlarga uchragan, buzilgan-predmetning tashqi kurinishini tiklash, dastlabki xolatiga yuqori darajada yaqinlashtirishdir. Restavratsiya faqat mutaxassis-restavratorlar tomonidan amalga oshiriladi. Saqlash va qayta tiklash o`rtasiga qat`iy chegara qo`yish shart emas..

4. Muzey fondining saqlash tizimi predmetning fizik-ximik tarkibiga, manbaning turiga, miqdoriga, predmetning o`lchamiga, joylashishiga, fondning saqlash joyini texnika va moslamalar bilan ta`minlanganligiga bog`liq. Bu jarayonda predmetlar saqlanish tizimini yaqinligiga qarab (qanday materialdan qilinganligi, saqlanish xususiyati asosida) bo`limlarga bo`linadi.

Arxeologik yodgorliklar aloxida bo`limda saqlanadi. Gazlama, mo`yna, teri va ulardan qilingan maxsulotlar aloxida saqlash bulimiga qo`yiladi. Uz navbatida ular xam mayda guruxlarga bulinadi. Gazlamalar, zardushlik buyumlari, gazlama turlari, gorizontol xolatda, ulchashga karab kogoz yoki paxtadan tayyorlangan gazlama bilan urab kutilarda shkaflarga terib kuyiladi. Yungdan, ipakdan, paxtadan xamda sintetik tolalardan tayyorlangan gazlamalar turli shkaflarga joylashtiriladi. Marvarid, oltin, kumush va boshka kimmatbaxo predmetlar gorizont kutilarda saklanadi. Bosh kiyimlari ichiga kogoz

yoki paxta momigi solinib maxsus kolipda shkaflarga kuyiladi. Suyak predmetlari ashyoviy manbalar ichida kupchilikni tashkil etadi. Ular oynali shkaflarga zaruriy oralikni saklagan xolda terib kuyiladi. Sopol va oynadan tayyorlangan predmetlar aloxida shkaflarda saklanadi. Ular shkaf kavatlariga zarur oralikni saklagan xolda tushadigan ogirligining xisoblagan xolda kuyiladi. Ipsiz predmetlar, masalan, tarelka maxsus urnatgichda vertikal xolatda terilib kuyiladi. Boshka buyumlar kogoz yoki gazlama bilan uralgan xolatda gorizontal joylashtiriladi. Katta kurgazmali kurollar va xaykaltoroshlik asarlari maxsus stelaj yoki urnatgichlarda saklanadi. Numizmatik manbalar - tangalar, ordenlar, nishonlar, medallar, jetonlar xam shkaflarda maxsus kutichalarda saklanadi. Ularni kattik kogozdan kilingan jildlarda vertikal xolatda saklash mumkin. Kurollar tagliklarda, stelajlarda va shkaflarda saklanadi.

Tasviriy manbalar-musavvirlik asarlari, fotosuratlar, kartalar aloxida bulimda saklanadi. Fondni saklash joyi bir necha talablarga javob bera olishi kerak:

Birinchidan, saklash joyi predmetni yukori darajada, sifatli saklash uchun yarokli bulgan xom-ashyolardan tayyorlangan moslamalar bilan tayyorlangan bulishi kerak. Ular buyumni joylashtirishga, joyni almashtirish, tozalash va boshka zaruriy xizmatlar uchun kulay bulmogi kerak.

Ikkinchidan, saklanish joyi xududidan iloji boricha tejamli foydalanish buning uchun fakat zaruriy, moslashtirilgan mebellardan foydalanish kerak.

Uchinchidan, moslamalar predmetni joylashtirishga kulay xamda uni biologik, yoruglik zararlaridan ximoya kilishga moslangan bulishi shart.

Muzey predmetlarini kurgazmalar paytida xam ximoya kilish muxim xisoblanadi. Kurgazma tayyorlanayotgan joyning mikroiklimi, yoruglik xolati zaruriy me`yorlarda bulishi talab etiladi. Jixozlash va montaj kilishda muzey predmetlarini mexanik va ximik zararlanishdan saklash muxim axamiyat kasb etadi. Kurgazmalarga kelayotganlar sonini xisobga olib, shundan kelib chikkan xolda xavoni almashtirib, tozalab turish zarur buladi. Ular predmetni kurgazmada kancha vakt turishi mumkinligini belgilab beradi. Albatta, bunda predmetning xolati, kanday xom-ashyodan tayyorlanganligi va kurgazma tashkil

etilayotgan joyni mikroiklimi xisobga olinadi. Shuningdek kurgazma tashkil etilgan joyda kuriklash tizimi tashkil etilish va signalizatsiya tizimi bilan ta'minlanish zarur.

Kurgazmalarga muzey fondining katta kismi yigiladi. Lekin, saklanayotgan kolleksiyalarni tomosha kilishga tashrif buyurayotganlarni mikdorini kupaytirish muxim masala bulib kolaveradi. Bu masalani xal etish uchun uzaro boglik kator muammolar echimini topish kerak. Ular asosan muzey predmetlarini mikdori va tarkibini kupaytirish, muzey predmetlarini namoyish etishni tashkiliy jixatlarini yaxshilash bilan boglik. Lekin bu muzey predmetlarini kuprok ochik namoyish etishni talab etadi va ularni ochik saklash tizimini yaratish muammosini xal etish lozim buladi. Bunday tizimni yaratish uchun eng yangi muzey texnikasi talab etiladi. Namoyish etilaetgan muzey predmetlari uchun asosiy xavf yoruglikning kupligi xisoblanadi. Ayniksa, kupgina tasviriy va yozma xamda ba'zi bir ashyoviy manbalar uchun bu xavf xalokatlidir. SHuning uchun kurgazmalarda asosan tashki muxitdan kam ta'sirlanadigan ba'zi bir metall, sopol, rangsiz oyna kabi predmetlarni namoyish etish ma'kul.

Muzey predmetlarini bir joydan ikkinchi joyga tashilayotganda, ximoyaviy vositalar bilan uralayotganda xam kup shikastlanadi. Shuning uchun bu ishni amalga oshirishda maxsus restavratorlar kengashi yoki komissiyasi ishlab chikkan tavsiyalardan foydalanish lozim. Muzey predmetlarini ximiyaviy vositalar bilan urash mexanik shikastlanishdan, namlik va xaroratning keskin uzgarishidan chang va boshka tashki ta'sirlardan saklaydi. Lekin, bu ishni nixoyatda extiyotkorlik talab etiladi. Ulchami katta buladigan asheviy manbalar kogoz, paxta va shu kabi narsalar bilan urab chikiladi. Ular kutiga joylashtirilganda bush kolgan joylar ximoyalovchi vositalar bilan tuldiriladi. Suyak, oyna shunga uxshash kichik nozik predmetlar avval kogoz kutilar (koropka)ga joylashtiriladi, sungra kutilarga solinadi. Numizmatik manbalar esa paxta bilan uralgan xolda xat jildlarga joylashtiriladi. Suratlarni joylashtirishning eng makbul yuli ular uchun maxsus ramka-kasetalar tayerlashdir. Xar-bir tayyorlab bulingan kuti koliplash akti bilan tasdiklanadi. U koliplovchi, restavrator va boshka mas'ul shaxslar imzosi bilan tasdiklanadi. Muzey predmetlarini tashishda fakat avtofurgonlardan foydalanish mumkin. Avtofurgon ichiga joylashtirilgan kutilarni iloji boricha xarakatsizlantirish choralari

kuriladi. Agar xavo sovuk va nam yoki issik bulsa sharoitga karab maxsus ximoyalash tadbirlari utkaziladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Almeyev R. Muzei Uzbekistana i sotsialno-kulturnie perspektivi ix razvitiya. Tashkent: Izdatelsko-poligraficheskiy dom imeni Gafura Gulyama. 2007.

2.Ilalov I. Muzeyevedeniye. – Tashkent: Musiq, 2006.

